

"MISTR TRADIČNÍ RUKODĚLNÉ VÝROBY LIBERECKÉHO KRAJE"

Jméno a příjmení:

HANA KRISTEL

Obor uchované řemeslné tradice: BARVÍŘSKÉ ŘEMESLO

Profesní životopis se zaměřením na péči o uchování tradic oboru.

Hana Kristel se věnuje přírodnímu barvení vlny, příže, bavlny a hedvábí. Je zároveň jedinou osobou, která se touto tradiční činností v Čechách systematicky zabývá. Barvířskému řemeslu se učila od textilní výtvarnice Margaret Docherty. Součástí její práce bylo od začátku hledání tradičních zdrojů a neustálé experimentování s širokou škálou přírodních pigmentů. Dnes se její práce vyznačuje velkou řemeslnou zručností a vysokou estetickou hodnotou výrobků.

Hana Kristel je diplomovaná dětská sestra a absolventka oboru speciální pedagogika na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Dále studovala na Darja Shiatsu School a prošla mnoho kurzů zaměřených na alternativní terapie včetně léčení barvami. Poprvé se setkala s barvířstvím na kurzu v Anglii v roce 2005. Od té doby se mu sama intenzivně věnuje a snaží se prohlubovat své znalosti i schopnosti v tomto odvětví.

Podstatou tvorby paní Kristel je práce s čistě přírodními materiály a látkami. Zajímá se o historické řemeslné postupy a technologie, ověřené v lidovém prostředí. Techniku barvení tak soustavně zdokonaluje a rozvíjí. Pracuje s přírodními pigmenty způsobem, jakým byly podomácku barveny textilie v tradičním lidovém prostředí.

Popis technologie barvení vlny

Historie barvířství v českých zemích

První zmínky o barvířském řemesle v českých zemích pocházejí z 15. století. Vzhledem k povaze dobové materiální kultury je ovšem pravděpodobné, že zde bylo vykonáváno již dříve. Barvířství vždy úzce souviselo s textilní produkcí a jednalo se výhradně o řemeslo městské. Pravý rozkvět barvířství nastal v 16. století, kdy byl roku 1562 založen cech. Základním zpracovávaným materiálem bývalo vlněné sukno a lněné nebo bavlněné plátno. Barvila se též lněná a bavlněná příže. K barvení se až do poloviny 19. století používala barviva z přírodních zdrojů, zejména rostlinného původu. Využívaly se rostliny místní, například boryt barvířský pro dosažení modrých odstínů, mořena barvířská pro barvu červenou nebo žlutý šafrán, stejně jako barviva dovážená ze zámoří. Velice oblíbeným barvivem se stalo například indigo známé svou typickou modrou barvou. Technologii přípravy a mísení barviv i samotné postupy barvení si jednotlivé dílny střežily jako výrobní tajemství. V lidovém prostředí se podomácku vyrobené příže a látky barvily běžně dostupnými produkty: borůvkami, cibulí, ořeším, březovým listím i kůrou aj. S nástupem průmyslové revoluce a rozšířením syntetických barviv ale ztratila přírodní barviva na významu. Jednodušší způsob přípravy,

dostupnost i sytější barvy umožněné syntetikou přírodniny z barvířského odvětví takřka vytlačily. V současné době je technologie barvení přírodními materiály udržována zejména mezi uměleckými řemeslníky zabývajícími se klasickými postupy a tradiční výrobou.

Příprava materiálu

Vlna musí být před barvením odmaštěná, tzn. vypraná, jinak se barva nechytne. Stejně tak je tomu i u ostatních materiálu. Materiál nesmí nést stopy mastnoty nebo špíny, které by způsobily špatné uchycení barev. Bezprostředně před procesem je materiál třeba namočit. Další zásadou je nevystavovat materiál teplotním šokům. Některé materiály se před barvením moří přírodními mořidly. Mořidlo samo o sobě nemá žádnou barvu, pouze daný materiál otevře k přijmutí a zafixování barvy a umožní barvivu plně rozvinout svoji škálu. K moření vlny a bavlny stačí roztok síranu draselného (kamenec v poměru 10g ku 100g materiálu). Hedvábí je **podle japonské tradice** mořeno v čistém octanu hlinitém.

Kategorie barviv

1. Nejjednodušší barviva, která nepotřebují žádné pomocné substance k fixaci na materiál, jsou tzv. substantivní. Jsou často bohatá na třísloviny (taniny) – kůra, listy, ovoce. Jedná se vrchní části rostlin maliníku a ostružiníku, vnitřní čerstvou kůru jasanu (žlutá barva). U ořešáku barví všechny části rostliny (hnědá). Hnědých odstínů se dále dosahuje henou, chmelem a kurkumou.
2. Další kategorií jsou také substantivní barviva, která nevyžadují moření, ale jejich částice nejsou přímo rozpustné ve vodě. Barvený materiál nelze pouze namočit, aby z něj bylo možné extrahovat barvu. Po namočení je barva plošně nachytána na povrch tkaniny. Vyžaduje však další elementy, jako vzduch a světlo, k rozvinutí barvy. Takto působí např. indigo, které reaguje velmi rychle na vzduchu.
3. Adjektivní barviva vyžadují přidání mořidla, aby se barva na tkanině plně rozvinula a zafixovala. Do této kategorie spadá většina barvířských rostlin. V současnosti je považováno za kontraproduktivní barvit přírodními barvivy a používat k moření toxické substance jako soli mědi, železa, chromu, což bylo v minulosti běžné. Proto Hana Kristel používá k moření pouze sůl hliníku, octan hlinitý a taniny z rostlin - vrchní části maliníku, listy rebarbory.

Extrakce barvy

Z většiny rostlin se barva extrahuje podušením. Materiál se dusí cca 45 minut při teplotě 82°C. Někdy se může po dosažení teploty odstavit a nechat stát hodiny či dny, např. kůru je nutné máčet minimálně týden. Výluh z rostlin se může využít vícekrát. S opakovaným ponořením materiálu se mění intenzita nachytané barvy a vznikají světlejší odstíny. Množství

rostlinného materiálu potřebného k barvení je třeba užít v poměru 1:1 (jeden díl barviva na jeden díl barveného materiálu).

Druhy používaných barviv

Česané ovčí rouno barví Hana Kristel těmito rostlinnými a živočišnými materiály:

- Rostlinné indigo – Starobylé barvivo, které se získává ze stonků keře indigovníku pravého, vytvoří širokou paletu modrých odstínů, od temně modré až po blankytnou modř.
- Košenila – Velmi vzácný a drahý zdroj karmínu, pochází z vysušených těl hmyzu červce nopálového žijícího na opuncích, barví vlnu a hedvábí karmínově, šarlatově a růžově.
- Košenila přebarvená v indigu – Vzniká fialová barva.
- Annatto – Barvivo ze semen keře oreláníku barvířského, zdroj nádherných sytých odstínů oranžové barvy.
- Listy ořešáku – Hnědá.
- Cibulové slupky – Snadno dostupné barvivo, z něhož se získává zlatě žlutá barva.
- Bříza - Březové listí barví jasně žlutě, kůra do růžova. Březové listí požívá Hana Kristel hlavně čerstvé, lze však barvit i sušeným, barvené materiály je lépe namořit předem kamencem (síran draselný).
- Kurkuma – Rychlý zdroj zářivé, sytě žluté barvy, avšak žluť na světle velmi rychle bledne, proto se používá k odstínování v kombinaci s jinými barvivy.
- Březové listy s cibulovými slupkami a indigem – Máčení postupně ve třech lázních vznikají odstíny zelené.
- Mořena barvířská - Jedno z nejstarších barviv kultivovaných hlavně v Evropě, zdroj cihlově červených a korálových barev, změnou pH lázně na zásaditou (přidáním prací sody, nastrouhané křídly nebo odstáté vody z popela) lze docílit malinově červených, oranžových a fialových odstínů.

K moření a odstínování nejsou použity žádné toxické substance. Barvy jsou stálé, nedochází k jejich seprání, na slunci neblednou. Při barvení přírodními materiály je ovšem nutné vždy myslet na fakt, že podléhají klimatickým podmínkám. Pokud je například suchý rok, pak listy břízy nebarví tak zářivě.

Produkty

Hana Kristel připravuje k prodeji balíčky ovčího rouna v různých gramážích. Balíčky jsou naplněny různobarevnými vlnami či jednou barvou různých odstínů. Rouno je určeno k dalšímu zpracování, především k plstění mokrou či suchou cestou. Využíváno je řemeslníky, kteří své výrobky zpracovávají čistě přírodním způsobem, např. výrobci plstěných bot, šperků, pleteného zboží, obrázků nebo vlněných hraček. Balíčky jsou oblíbené také u dětí, které je mohou využít k veškerému tvoření.

Dále z rukou Hany Kristel vychází ručně spředená barevná klubíčka vlny. Vlnu spřádá na kolovrátku a klubíčka lze dostat ve všech dosažitelných barvách. Výborně se hodí k pletení a tkaní. Ruční spřádání je však časově náročné, a proto Hana Kristel barvívá již hotovou, továrně zpracovanou přízi.

Druhou část řemeslné produkce tvoří hedvábné šály a šátky různých velikostí, které Hana Kristel barví tradičními postupy. Při jejich výrobě se inspirovala zejména japonskou technikou SHIBORI. V českých zemích je tato technika známá jako barvení rezervou nebo batika. Jedná se o způsob vzorování látek, kdy barva nepronikne tam, kde je na látce sklad, nit nebo pevně uchycený předmět. Další šátky barví, přebarvuje, mění pH barvicí lázně a hraje si s odstínováním. Lesk hedvábí dá vyniknout kráse přírodních barev. Věnuje se i prodeji barevných setů určených k terapii barvami. Barví také metráž pro potřeby eurytmických skupin.

Mezi vedlejší produkty, které paní Kristel vyrábí z ovčí vlny, patří pletené ponožky pro nejmenší miminka. Pro radost vytváří z barvených roun plstěné šperky. Z bio bavlny barví drobné odstřížky, které namáčí ve vosku a stáčí do očistných svící.

V rámci svých barvířských dovedností je Hana Kristel schopná zvládat různé zakázky a požadavky. Barvívá již ruční papír, dřevěné části hraček či šperků, peří aj. Tvrdí, že takové zakázky ji přivádějí k hledání nových cest a rozšiřování zkušeností. Někdy dokonce přerostou v nový obchodní artikl.

Informace o schopnosti předávat osvojené profesní znalosti a dovednosti následovníkům.

Hana Kristel své zkušenosti a vědomosti o barvířské technice předává dál prostřednictvím intenzivních 1-2 denních kurzů pro veřejnost, které připravuje pro zájemce na různých místech: Ve školách a školkách, muzeích, mateřských centrech, na tematických dnech a veletrzích či letních táborech. O tyto kurzy je ze strany veřejnosti stále stoupající zájem. V budoucnu plánuje postavit pro konání workshopů i adekvátně velkou dílnu. V ostatních případech předává své znalosti jednotlivcům při práci nebo u stánku se zbožím.

Informace o účasti na přehlídkách, výstavách a specializovaných trzích, popřípadě dalších aktivitách péče o tradice lidového řemesla.

Výrobní proces přírodního barvení Hany Kristel s ukázkou barveného materiálu byl s úspěchem představen na výstavě Na vlně vlny, která probíhala v Muzeu Českého ráje v Turnově od června do října 2017.

Hana Kristel se pravidelně několikrát do roka účastní specializovaných trhů, např. ve Waldorfské škole v Semilech. Své produkty prodává s úspěchem také na internetových stránkách. Díky kvalitě a výjimečnosti svých výrobků se dostala do povědomí veřejnosti a lidé se na ní velmi často obrací osobně, když chtějí něco koupit, přiučit se nebo se poradit.

Hana Kristel říká: „Mám úctu ke všem přírodním materiálům a jejich využití v řemesle, ale k barvířskému řemeslu mám nejbliže a proto ho i provozuji.“

Příloha č. 6.

Fotodokumentace.

Ukázka barevné stupnice

Balíčky rouna žlutých a hnědých odstínů

Balíčky rouna různých barev

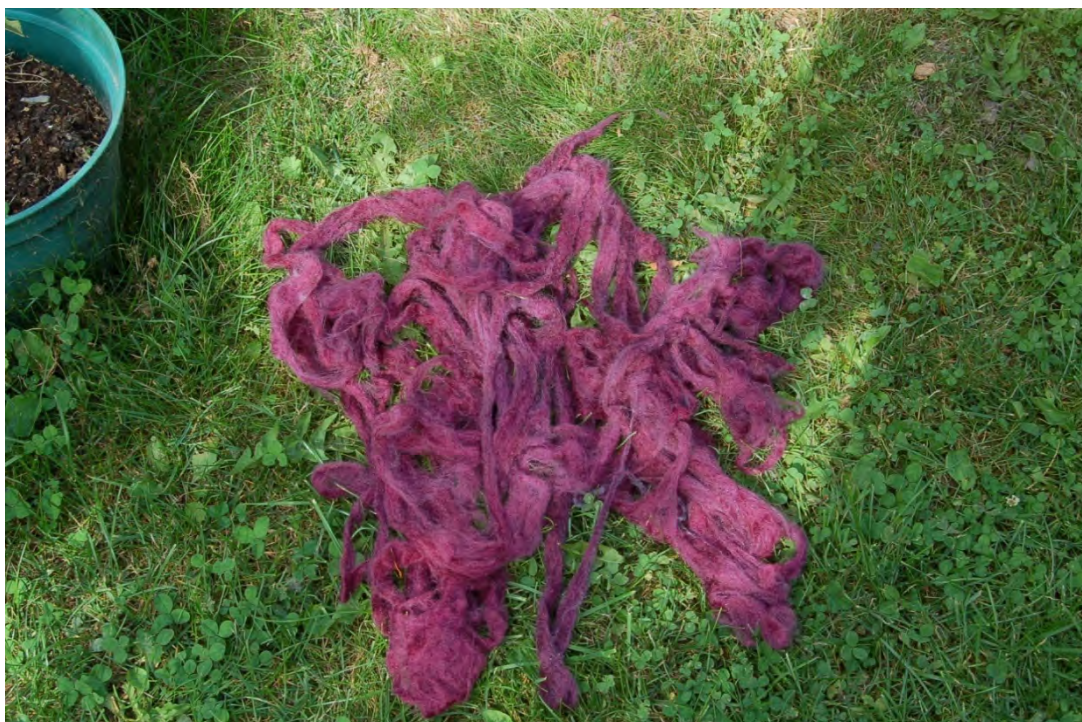

Barvení vlny indigem

Proces barvení indigem a jeho odstínování

Tmavší odstíny vytvořené indigem

Světlejší odstíny vytvořené indigem

Technika barvení shibori

Použití nitě ke vzorování

Hedvábný šál barvený v indigu

Hedvábné šály

Hedvábné šály při procesu schnutí